

УДК: 904(477. 41):728.1.001.33«20»

С. В. Переверзев, А. А. Сорокун, І. М. Хоптинець

РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК У ЗОНІ ВІДЧУЖЕННЯ ТА НА ПІВНОЧІ ІВАНКІВСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття висвітлює результати археологічних розвідок у зоні відчуження та на півночі Іванківського району Київської області. Під час досліджень було обстежено 32 виселених села та смт. Поліське в зоні відчуження, а також 11 сіл в Іванківському районі Київської області та їх околиці. Було відкрито 41 пам'ятку археології (у т.ч. три кургани) та перевірено стан 14 раніше відомих пам'яток з метою уточнення інформації та моніторингу стану їхнього збереження.

Ключові слова: археологічні розвідки, зона відчуження, культурний шар, поселення, шурф.

Вже близько півтора століть Чорнобильська земля привертає увагу археологів. Зручне географічне розташування м. Чорнобиль та більшості населених пунктів в його околицях — злиття трьох великих річкових артерій — визначило значну насиченість пам'ятками археології від найдавніших часів і до пізнього середньовіччя.

Перші згадки Чорнобильщини у науковій літературі зумовлені випадковими знахідками монетних скарбів. Так, 1864 р. у с. Стечанка знайдено скарб з 4200 шведських монет [Сташкевич, 1867, с. 53—54], а 1879 р. — скарб із старимських монет у Чорнобилі [Брайчевський, 1959, с. 147; Кропоткин, 1961, с. 62]. Останній є незвичним явищем, оскільки досі у Чорнобильській зоні та прилеглих районах не виявлено жодного пізньоримського поселення.

Значущою знахідкою епохи розвиненого середньовіччя вважають прикраси великокняжої доби (рис. 1), знайдених у 1896 р. в околицях Чорнобиля селянином при обробці поля [Ханенко, 1902, с. 19, таб. XVI, XXIII; Корзухина, 1954, с. 135].

Перші археологічні дослідження регіону починаються з 1896 р., коли М. К. Якимович

здійснив масштабні розвідки, матеріали яких було опубліковано в статті «Дюнные стоянки неолитической эпохи въ Радомысльскомъ уѣздѣ Киевской губерніи» [Якимович, 1903, с. 161—172]. Науковець дослідив низку місцезнаходжень доби каменю — бронзового часу в пониззі річок Уж і Прип'ять, зокрема в околицях сіл Залісся, Янів, Гапоновичі, Черевач, Запілля, Великий Корогод, Лелів та Паришів.

1914 р. С. П. Вельмін провів перші стаціонарні дослідження в Чорнобилі та його околицях. У Чорнобилі здійснено шурфування садиби замку, повністю розкопано один курган. Розкопки ще одного кургану тієї ж групи не були закінчені [Вельмін, 1914, с. 4]. В опублікованій праці є згадка про існування в межах міста, а також навкруги нього, декількох курганних груп [Вельмін, 1914, с. 1—2]. Окрім цього, С. П. Вельмінім були оглянуті й досліджені печери в ур. Стрижев, проведено обстеження й невеликі розкопки городища в ур. Гримова [Вельмін, 1914, с. 3, 6—8, рис. II—VI].

Продовжились археологічні дослідження лише в 1934 р. експедицією ПМК під керівництвом Ф. А. Козубовського. Були обстежені обидва береги р. Дніпро, від м. Вишгород до гирла р. Прип'ять, виявлено 55 різночасових пам'яток [Козубовський, 1934].

У 1950—1960-х рр. активно обстежували ділянки, що планували затопити під час будівництва Київського водосховища [Телегін, 1965, с. 86—98; Артєменко, 1960/1а], зокрема М. П. Кучера обстежив городища в околицях сіл Лелів та Медвин [Кучера, 19766, с. 88—94].

Розвідки Л. Л. Залізняка у 1970-х рр. уможливили вияв низки мезо-неолітичних поселень в околицях сіл Ковшилівка, Мартиновичі,

Діброва та Кошівка [Залізник, 1984, с. 33—42, 53—55].

Перші спроби планового археологічного обстеження в зоні відчуження після Чорнобильської катастрофи були здійснені лише в 2003 р. експедицією Інституту археології НАН України за договором Міністерства надзвичайних ситуацій України № 10/4-96 під керівництвом В. О. Манька, під час якого було виявлено 20 різночасових пам'яток археології. Восени 2003 р. В. О. Манько визначив місце локалізації середньовічного Чорнобиля, констатував наявність на місці його розташування неушкоджених ділянок культурного шару потужністю більше 1 м [Манько, 2003]. Того ж року були здійснені розкопки неолітичного поселення Плютовище I [Манько, 2007, с. 235—242; Переверзев, 2011, с. 476]. 2008 р. експедиція Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф (далі — ДНЦЗКСТК) під керівництвом С. В. Переверзева дослідила ще 20 м² стоянки [Переверзев, 2011, с. 477].

2004 р. було розпочато археологічні розкопки городища Чорнобиль. На цей час досліджено близько 300 м² культурного шару, виявлено ряд об'єктів X—XVII ст., здобуто десятки тисяч артефактів [Зоценко, 2009, с. 61—63; Манько, 2009, с. 263—265; Переверзев, 2010, с. 328—334; Переверзев, 2011, с. 475—482].

2009 р. ДНЦЗКСТК було започатковано програму щодо комплексних археологічних розвідок у зоні відчуження та прилеглих забруднених територій, яка була розрахована на 2010—2012 рр. Проведені розвідки були спрямовані на пошук нових археологічних пам'яток, а також на перевірку даних про вже відомі пам'ятки регіону.

Окрім штатних співробітників ДНЦЗКСТК у роботі експедиції в різні роки брали участь: ст. н. с. відділу давньоруської та середньовічної археології А. П. Томашевський, м. н. с. відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАН України С. В. Павленко, лаборанти відділу давньоруської та середньовічної археології А. В. Борисов та І. В. Зоценко, ст. н. с. Національного музею історії України М. М. Беленко та В. О. Колибенко.

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОРОДИЩА ЧОРНОБИЛЬ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Найважливішими завданнями були дослідження літописного городища Чорнобиль для встановлення його розмірів, виявлення та фіксація захисних споруд, а також виявлення його інфраструктури, з метою встановлення охоронних зон пам'ятки, зон охоронюваного ландшафту, зон охорони археологічного культурного шару, умови можливої експлуатації та ін.

Загалом навколо визначених раніше меж городища в період з 2009 р. було закладено 6 шурфів та одна траншея.

Шурфи 1, 2 (2×2 м). Закладено за 130 м. східніше городища. Основною метою було виявлення подолу. Зважаючи на відсутність давньоруського культурного шару у шурфах № 1 та 2, можна припустити, що городище, можливо, не мало подолу, а виробничі майстерні знаходилися безпосередньо на території городища. Незаселеність цієї території, можливо, може бути пов'язане з розливами Прип'яті, які чітко фіксуються прошарками білого піску в шурфі № 2. Проте дослідження місць вірогідного розташування подолу необхідно продовжувати із залученням до робіт ґрунтознавців і геологів.

Шурфи 3, 4 (1×2 м). Закладено на території садиби Іллінської церкви з метою виявлення давньоруського шару. Серед знахідок — фрагменти посуду XVII—XX ст. та кілька орнаментованих стінок XII—XIII ст.

Шурфи 5, 6 (1×2 м). Закладено на території городища з метою уточнення його меж. Виявлений археологічний матеріал спростовує припущення В. О. Манька про розташування культурного шару виключно у центрі мису та його відсутність на периферії.

Траншея. Закладено на межі мису, в західній частині городища, в його напільній частині. Основним завданням було виявлення фортифікаційних споруд. Траншея (1×4 м) показала наявність повноцінного культурного шару доби Київської Русі за межами мису. Залишків фортифікаційних споруд не знайдено. За браком часу дослідження довелося зупинити.

2013 р. у м. Чорнобиль під час досліджень на території колишньої російськомовної школи (місце розташування домініканського монастиря XVII ст. (час заснування — 1600 (1630?)) у шурфі розміром 2×2 м було виявлено господарчу яму кінця XIX — початку XX ст. та п'ять поховань. Господарчу яму відпрацьовано, виявлений матеріал: керамічний та скляний посуд, металеві вироби, кухонні остеологічні залишки. У заповненні шурфу — керамічні вироби від XVI ст. (?) до сучасності. Знайдено вінця кінця XII — початку XIII ст.

Два з п'яти виявлених поховань було розкопано. Виявлено одне дитяче та одне жіноче поховання. Поховання безінвентарні. У жіночому похованні знайдено невелику кількість кераміки (XVI—XVII ст.), проте, скоріше за все, вона потрапила у заповнення поховання випадково. У дитячому похованні виявлені залишки труни. Антропологічні залишки та залишки труни були відібрані для проведення необхідних аналізів та радіовуглецевого датування. Під час польових робіт були припущення про можливий зв'язок поховань із існуванням Домініканського монастиря. Проте результати радіовуглецевого аналізу кісток з жіночого поховання показали дату не менш ніж на 100 років раніше.

2015 р. було проведено шурфування у Парку Слави. Основною метою досліджень було з'ясування особливостей культурних нашарувань

ділянки мису, де, імовірно, розташовувався чорнобильський замок та можливе виявлення культурного шару давньоруського часу.

У східній частині парку закладено два шурфи розмірами 1×1,5 м. На глибині 40—50 см від денної поверхні було виявлено щільну цегляну кладку попередньо XV—XVII ст. Супутній матеріал у шурфах представлений в основному знахідками новітнього часу (кістки, уламки керамічного та скляного посуду, металеві залишки) та три невизначених неорнаментованих фрагмента кераміки, що, можливо, відносяться до пізнього середньовіччя. Для подальшого з'ясування відібрано 5 одиниць цегли з т.зв. «пальчаткою». Археологічних знахідок давньоруського часу виявлено не було.

Метою подальших досліджень городища Чорнобиль має стати окреслення чітких меж городища, виявлення оборонних споруд, пошук подолу (посаду) та прилеглих до городища синхронних поселень (округи), вивчення системи заселення з подальшою паспортизацією пам'ятки з метою внесення її до Державного реєстру.

РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК У БАСЕЙНІ р. ПРИП'ЯТЬ

Під час розвідок були обстежені відселені села Крива Гора, Кошівка, Паришів, Ладижичі, Теремці, Лелів, Опачичі, Оташів та їхні околиці. Під час розвідок було виявлено та зафіксовано 7 різночасових пам'яток археології, в тому числі один курган.

с. Паришів (нежил.)

Паришів 1 (1). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване близько 1,1 км на південний схід від південно-східної околиці колишнього с. Паришів, близько 560 м на південний схід від гори Остриця та близько 540 м на південний захід від дороги Паришів — Ладижичі. Займає широкі піщані дюни лівого берега безіменного струмка (притока протоки-стариці лівого берега р. Прип'ять). Відстань до сучасного русла струмка — 50 м на північ, відстань від основного русла протоки-стариці Остриці — більше 0,5 км на захід, від її відрогу — 230 м на захід (рис. 1). Площа пам'ятки раніше розорювалась. На час дослідження частково поросла рідкими молодими соснами. Поверхня супіщана, слабозадернована.

Пляма виходів на поверхню культурних решток близько 175×75 м та видовжена по осі північний захід — південний схід. Шурфуванням збереженого культурного шару не виявлене.

На площі поселення зібрано 65 фрагментів кераміки ліпного посуду, які відносяться до епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, фрагменти 20 гончарних стінок та одне вінце пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.), одну намистину із скла (скляної пасти?) та один точильний камінь.

Паришів 2 (2). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване близько 1,2 км на південний схід від південно-східної околиці колишнього

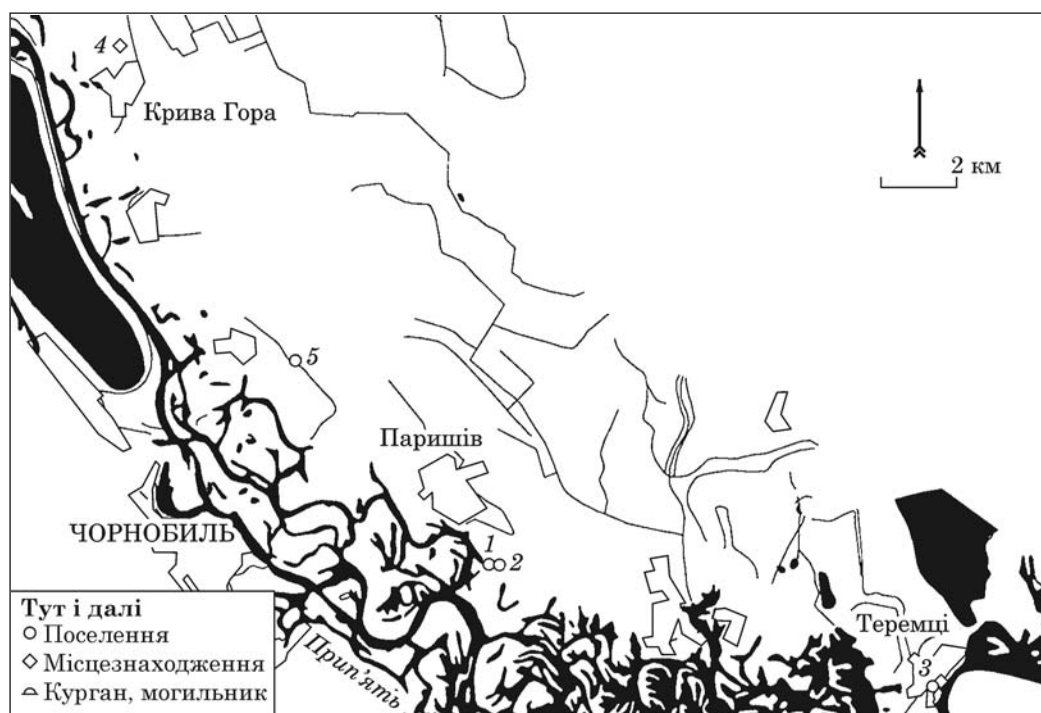

Рис. 1. Карта обстежених пам'яток на лівому березі р. Прип'ять (номер пам'ятки на карті відповідає номеру в тексті)

с. Паришів, близько 750 м на південний—південний схід від гори Остриця, та близько 420 м на південний захід від дороги Паришів — Ладжичі, 110—120 м на схід від поселення Паришів.

Займає терасу лівого берега безіменного струмка (притока протоки-стариці лівого берега р. Прип'ять). Відстань від основного русла протоки-стариці Остриці — більше 0,5 км на захід, від її відрога — 230 м на захід (рис. 1). Площа пам'ятки раніше розорювалась. На час дослідження частково поросла рідкими молодими соснами. Поверхня сушіщена, задернована.

Пляма виходів на поверхню культурних решток розмірами близько 150×60 м, видовжена по осі північний захід — південний схід. Північна межа поширення культурного шару підходить до краю тераси. Шурфуванням збереженого культурного шару не виявлене.

На площі поселення зібрано 5 вінець, 2 денця та 110 стінок ліпного посуду, один розтиральник, які відносяться до епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, а також фрагменти 2 гончарних стінок пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, повторно обстежене у 2012 р.

Цілком вірогідно, що одне, а то й обидва поселення, були відвідані, й описані як місцезнаходження доби бронзи (пункт 27), під час розвідки І. І. Артеменко у 1960 р. [Артеменко, 1960/1а.].

с. Теремці (нежил.)

Теремці (3). Місцезнаходження: розвинене середньовіччя.

Розташоване у центральній частині колишнього с. Теремці.

На розвіяній піщаній терасі (дюні) висотою до 3 м, що частково пошкоджена ґрунтовою дорогою до садиб (рис. 1), знайдено два фрагменти кераміки пізнього середньовіччя, що можуть бути датовані XV—XVI ст.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Крива Гора (нежил.)

Крива Гора (4). Місцезнаходження: неоліт — енеоліт, розвинене середньовіччя.

Розташоване близько 320 м на північний захід від північно-західної околиці колишнього с. Крива Гора, близько 150 м на захід від дороги Кошівка — Зимовище (рис. 1).

Займає північну частину видовженої з півночі на південь піщаної дюни. Площа дюни раніше розорювалась, на час дослідження слабо задернована.

На площі 40×30 м у північній частині дюни знайдено ретушовану пластину нео-енеолітичного часу, 8 вінець XVII—XVIII ст. та уламок обробленого пірофілітового сланцю.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Кошівка (нежил.)

Кошівка (5). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване близько 1,1 км на схід від східної околиці колишнього с. Кошівка, близько 0,1 км на південь від дороги Кошівка — Паришів (рис. 1).

Знаходиться на першій надзаплавній терасі лівого берега безіменного струмка, що впадає в одну із проток-стариць лівого берега р. Прип'ять. Площа пам'ятки раніше розорювалась, на час дослідження слабо задернована, поверхня сушіщена.

Виходи на поверхню культурних решток зафіксовані на площі розмірами близько 70×30 м. Русло струмка у цьому місці робить поворот на схід з вигином у південному напрямку. Пляма культурного шару орієнтована у напрямку північний захід — південний схід, вздовж залісного русла струмка. Її південна межа підходить до краю надзаплавної тераси.

На слабо задернованій площі поля, а також у протипожежних боронах, зібрано підйомний матеріал: 5 керамічних стінок та 5 вінець епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, а також 2 стінки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

м. Чорнобиль (нежил.)

Курган 1 (6).

За 3,5 км від м. Чорнобиль по трасі Чорнобиль — Поліське за 270 м на північ від траси виявлено та зафіксовано поодиноким розташований курган (рис. 2).

Висота кургану до 2,5 м, діаметр — до 25 м. Виявлені незначні пошкодження норами тварин.

Культурно-хронологічна характеристика пам'ятки чітко невизначена. Курган, ймовірно, доби бронзи — раннього залізного віку.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Опачичі (нежил.)

Опачичі (7). Поселення, епоха бронзи.

Розташоване близько 1,3 км на південний схід від південно-східної околиці колишнього с. Опачичі, близько 0,2 км на схід від дороги Опачичі — Купувате, близько 0,1 км на південний схід від колишньої лісової дороги на с. Оташів (близько 3 км на південний захід від с. Оташів) (рис. 4).

Знаходиться на терасі одного із заплавних (заливних) озер правого берега р. Прип'ять. Висота тераси над рівнем води становить близько 6—7 м. На час дослідження 2012 р. озеро не містило води. Поверхня пам'ятки сушіщена, слабо задернована, вкрита густим лісом. Загальна площа пам'ятки невизначена.

Вперше виявлене у 2003 р. Чорнобильською експедицією Інституту археології НАН України, під керівництвом В. О. Манька [Манько, 2003].

Додатково обстежувалося у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК МНС України.

Під час розвідок 2003 р. у шурфі, закладеному за 10 м від краю тераси, на глибині 0,4 м від сучасної денної поверхні був зафіксований культурний шар, який складався із жовтого піску, потужністю 0,3 м. У шурфі було знайдено 7 фрагментів кераміки від розвалу одного горщика (вінця та стінки, у тому числі й орнаментовані), які були датовані автором досліджень початком II тис. до н. е. (тшинецька культура) [Манько, 2003]. У 2012 р. на площі пам'ятки було знайдено правильну за формою яму, розмірами 5×2 м, очевидно, залишки шурфу 2003 р. При обстеженні стінок шурфу, викиду із нього та площі тераси навкруги шурфу, археологічного матеріалу виявлено не було.

Поселення потребує додаткових обстежень.

РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК БАСЕЙНУ р. УЖ ТА ЇЇ ПРИТОК

Загалом було обстежено 32 села та смт. Поліське. Зафіксовано 36 пам'яток археології, в тому числі 2 кургани та одна курганна група.

с. Залісся (нежил.)

Залісся 1 (8). Багатощарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Рис. 2. Карта обстежених пам'яток у нижній течії р. Уж та її приток (номер пам'ятки на карті відповідає номеру в тексті)

Розташоване близько 0,8 км на південний схід від північно-східної околиці колишнього с. Залісся, близько 1,1 км на південний захід від південно-західної околиці м. Чорнобиль (очисні споруди) (рис. 2).

Знаходиться у західній частині дюнного підвищення у заплаві лівого берега р. Уж, з усіх боків оточеного старицями Ужа й, очевидно, в давнину могло бути окремим островом. Відстань від сучасного основного русла р. Уж — близько 650 м (на схід). Поверхня пам'ятки супіщана, слабо задернована, частково поросла рідкими молодими соснами, ймовірно, раніше розорювалась.

Пляма виходів на поверхню культурних решток розмірами близько 125×80 м. Зібрано 31 стінку та 8 вінець епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, а також 3 стінки, 3 вінця, фрагмент кришки та одне денце пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст. У центрі пам'ятки розташовується курганоподібний насип діаметром до 28 м. На площі пам'ятки закладено 2 шурфи розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збереженого культурного шару не виявлене.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Курган (9) — Залісся.

Розташований близько 0,8 км на південний схід від північно-східної околиці колишнього с. Залісся, близько 1,1 км на південний захід від південно-західної околиці м. Чорнобиль (очисні споруди) (рис. 2).

Знаходиться у центрі поселення у західній частині дюнного підвищення в заплаві лівого берега р. Уж, з усіх боків оточеного старицями Ужа. Насип, овальний у плані, розмірами діаметром до 28 м (у напрямку схід-захід) і шириною до 16—17 м (північ-південь), при висоті — 2,2—2,5 м. Ґрунт супіщаний, поверхня задернована, насип частково пошкоджений ямами.

Культурно-хронологічна характеристика пам'ятки чітко невизначена. Курган, ймовірно, доби бронзи — раннього залізного віку.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Залісся 2 (10). Багатощарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване близько 1 км на південний схід від північно-східної околиці колишнього с. Залісся, близько 1 км на південний захід від південно-західної околиці м. Чорнобиль (очисні споруди) (рис. 2).

У південній частині дюнного підвищення у заплаві лівого берега р. Уж, з усіх боків оточеного старицями Ужа й, очевидно, у давнину могло бути окремим островом. Відстань від сучасного основного русла р. Уж — близько 380 м (на схід). Поверхня пам'ятки супіщана, слабо задернована, частково поросла рідкими молодими деревами, ймовірно, раніше розорювалась.

Пляма виходів на поверхню культурних решток розмірами близько 40×25. На площі поселення зібрано: 3 вироби з кременю мезо-неолітичного часу, 30 керамічних стінок та одне вінце пізньої бронзи — раннього залізного віку. Закладено 2 шурфи, розміром 1×1 м. У шурфі № 2 знайдено 12 стінок, 3 вінця та одне денце пізньої бронзи — раннього залізного віку. Шурфуванням ділянок збереженого культурного шару не виявлене.

Можливо, вся територія острова могла бути одним поселенням.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Залісся 3 (11). Місцезнаходження: епоха бронзи.

За 500 м на південний схід від місцезнаходження Залісся 2 на піщаній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 2) знайдено 2 керамічні стінки епохи бронзи.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Залісся 4 (12). Місцезнаходження: епоха бронзи — ранній залізний вік.

За 500 м на північний схід від місцезнаходження Залісся 3 (за течією) на піщаній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 2) знайдено 4 керамічні стінки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Залісся 5 (13). Місцезнаходження: мезоліт — неоліт, розвинене середньовіччя.

За 200 м на північний—північний захід від місцезнаходження Залісся 4, за 600 м на південний захід від мосту через протоку на піщаній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 2) знайдено розвал пізньосередньовічної посудини (XVII—XVIII ст.) та пластину мезо-неолітичного часу.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Залісся 6 (14). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване у південній частині колишнього с. Залісся, на території колишнього льонозаводу «Дружба», близько 0,2 км на південний схід від шосе Чорнобиль — Іванків та за 25 м від комплексу тваринницьких ферм (рис. 2).

Займає край першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Поверхня пам'ятки супіщана, слабо задернована.

Виходи на поверхню культурних решток зафіксовані на площі розмірами близько 50×30 м (орієнтовано за лінією схід—захід). Зібрано 15 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку.

На площі пам'ятки закладено шурф розміром 1×1 м, збереженого культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

Залісся 7 (15). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване у південній частині колишнього с. Залісся, у західній частині території колишнього МТС (льонозаводу «Дружба»), на південь від шосе Чорнобиль — Іванків, у місці, де шосе змінює напрямок на південь, близько 170 м на південь від території сучасних складів та близько 0,8 км на південний захід—захід від попереднього поселення й від комплексу тваринницьких ферм (рис. 2).

Займає край першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Поверхня пам'ятки супіщана, слабо задернована, частково поросла молодим сосновим лісом.

Виходи на поверхню культурних решток зафіксовані на площі розмірами близько 50×40 м (орієнтовано за лінією південний захід — північний схід). На площі пам'ятки закладено шурф розміром 1×1 м, збереженого культурного шару не виявлено.

На площі поселення зібрано 17 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК, додатково обстежене у 2012 р.

с. Запілля (нежил.)

Курган 2 (16).

На північній околиці с. Запілля за 870 м на північний захід від північного кута кладовища, 320 м на захід від дороги Залісся — Поліське та 180 м на північний схід від лівого берега обводненої балки виявлено та зафіксовано поодиноким розташований курган. Висота кургану до 2,2 м, діаметр — до 27 м. Пошкоджень не виявлено (рис. 2).

Культурно-хронологічна характеристика пам'ятки чітко невизначена. Курган, ймовірно, доби бронзи — раннього залізного віку.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Черевач (нежил.)

Черевач 1 (17). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване близько 1,1 км на північний схід від крайніх покинутих садиб північно-східної околиці колишнього с. Черевач, близько 0,85 км на південний захід від території МТС на південній околиці колишнього с. Заріччя, близько 230 м на південний схід від шосе Чорнобиль — Іванків та близько 0,8 км на північ від попереднього поселення, на краю лісового масиву (рис. 2).

Займає пологі схили й стрілку мису першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Від сучасного основного русла р. Уж тераса відділена заплавою шириною до 2,5 км (у напрямку на південний схід). Поверхня пам'ятки супіщана, слабо задернована, частково поросла молодим сосновим лісом. У північній частині (на мису) поселення перетинає лінія електропередач.

Пляма виходів на поверхню культурних решток орієнтована вздовж краю тераси майже у меридіональному напрямку, з незначним відхиленням на північний схід розмірами близько 290×55—80 м. У північній частині (яку й було відмічено як пам'ятку 2003 р.) поселення концентрують знахідок досить значна, на відміну від південної, на якій в переважній частині зафіксовані лише поодинокі знахідки. На площі пам'ятки закладено 2 шурфи розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збереженого культурного шару не виявлене.

На задернованій площі поселення та в протипожежних борознах зібрано 18 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку та 1 — розвинутого середньовіччя.

Вперше виявлене у 2003 р. Чорнобильською експедицією Інституту археології НАН України під керівництвом В. О. Манька (Черевач 4)(?) [Манько, 2003]. Додатково обстежувалося у 2012.

Черевач 2 (18). Багатощарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване близько 180 м на північний схід від крайніх покинутих садиб північно-східної околиці колишнього с. Черевач, близько 470 м на південний схід від шосе Чорнобиль — Іванків (рис. 2).

Займає край першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Висота тераси у цьому місці — до 3—4 м. Від сучасного основного русла р. Уж тераса відділена широкою заплавою, шириною до 1,3 км (у напрямку на південний схід). Поверхня пам'ятки супіщана, слабко задернована, частково поросла рідким молодим сосновим лісом.

Пляма виходів на поверхню культурних решток орієнтована вздовж тераси у напрямку південний захід — північний схід розмірами близько 130×40 м.

Зібрано 28 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку та 20 — розвинутого середньовіччя.

На площі пам'ятки закладено 2 шурфи розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збереженого культурного шару не виявлене.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК(?). Цілком вірогідно, саме це поселення було виявлене у 2003 р. Чорнобильською експедицією Інституту археології НАН України, під керівництвом В. О. Манька (Черевач 3) [Манько, 2003].

Черевач-кургани (19).

Розташовані близько 130—140 м на північний схід від крайніх покинутих садиб північно-східної околиці колишнього с. Черевач (рис. 2).

Знаходиться у заплаві р. Уж, за 30 м на схід від надзаплавної тераси висотою до 3—4 м. Від сучасного основного русла р. Уж кургани відділені заплавою шириною до 1,3 км (у напрямку на південний схід).

Курганна група складається з 4 насипів висотою — від 0,8 до 1,2 м, діаметром — 5—8 м. Насипи задерновані, курганні ровики відсутні.

Культурно-хронологічна характеристика пам'ятки невизначена. За своєю формою та розмірами насипи можна віднести до курганів давньоруського часу. Але нетипове місце розташування у заплаві, близькість до населеного пункту, добра збереженість, викликають сумніви щодо можливості інтерпретації насипів як курганів. Насипи могли виникнути і в результаті господарської діяльності мешканців села у ХХ ст.

Потребує додаткової перевірки шляхом розкопок.

Виявлені у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Черевач 3 (20). Місцезнаходження: пізне середньовіччя.

Розташоване близько 80—90 м на північний схід від крайніх покинутих садиб північно-східної околиці колишнього с. Черевач та 30—40 м на південь від курганоподібних насипів (рис. 2).

Займає схили першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Висота тераси у цьому місці до 3—4 м. Поверхня пам'ятки супіщана, слабко задернована.

На площі 30×30 м знайдено 4 фрагменти вінець та стінок гончарного посуду пізнього середньовіччя (ймовірно, XV—XVI ст.).

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Черевач 4 (21). Місцезнаходження: епоха бронзи, розвинене середньовіччя.

За 200 м на південь від села на піщаній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 2) знайдено 3 фрагменти кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку та 5 — пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.). Розмір скупчення матеріалу 50×60 м.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Черевач 5 (22). Місцезнаходження: епоха бронзи.

На правому березі р. Уж за 20 м на захід від мосту (рис. 2) на слабо задернованій дюні першої надзаплавної тераси знайдено 3 фрагменти кераміки епохи бронзи.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Черевач 6 (23). Місцезнаходження: епоха бронзи.

За 100 м вгору по течії від місцезнаходження Черевач 3 на піщаній дюні другої надзаплавної тераси правого берега р. Уж (рис. 2) знайдено один фрагмент кераміки епохи бронзи.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Луб'янка (нежил.)

Луб'янка (24). Місцезнаходження: епоха бронзи.

Розташоване на лівому березі р. Ілля при в'їзді в село, за 30 м за мостом у бік села, за 20 м на захід від дороги (рис. 3).

Знаходиться на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Ілля. Частково зруйноване земельними роботами.

На площі 30×20 м знайдено 6 фрагментів кераміки та 4 крем'яних вироби епохи бронзи.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Мартиновичі (нежил.)

Мартиновичі (25). Місцезнаходження: епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване у західній частині колишнього с. Мартиновичі 370 м на захід від сільського кладовища на розвіяній дюні другої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Відстань до сучасного русла р. Уж близько 270 м (у напрямку на південь) (рис. 3).

Знайдено керамічне вінце доби пізньої бронзи — раннього залізного віку.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Ковшилівка (нежил.)

Ковшилівка 1 (26). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване на південно-східній околиці колишнього с. Ковшилівка, 70 м на південний—південний захід від сільського кладовища на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 3).

Висота тераси у цьому місці — до 3—4 м. Відстань до сучасного русла р. Уж близько 100 м (у напрямку на південь). Поверхня пам'ятки супіщана, частково поросла рідким молодим сосновим лісом.

Пляма виходів на поверхню культурних решток орієнтована вздовж тераси у напрямку південний захід — північний схід, розмірами близько 110×40 м. На площі пам'ятки закладено 2 шурфи розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збереженого культурного шару не виявлене.

На площі поселення загалом зібрано: 3 фрагменти неолітичної кераміки, 58 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 13 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.), уламок керамічного прясла епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку та 99 крем'яних виробів.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Ковшилівка 2 (27). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване на південній околиці колишнього с. Ковшилівка, 120 м на південний захід від сільського кладовища на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 3).

Висота тераси до 1,5 м. Відстань до сучасного русла р. Уж близько 100 м (у напрямку на південь). Поверхня пам'ятки супіщана, частково поросла рідким молодим сосновим лісом.

Пляма виходів на поверхню культурних решток орієнтована вздовж тераси у напрямку південний захід — північний схід, розмірами близько 60×40 м. На площі пам'ятки закладено 2 шурфи розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збереженого культурного шару не виявлено.

Зібрано 24 фрагменти кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 9 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.) та 25 крем'яних виробів.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Ковшилівка 3 (28). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване на південно-західній околиці колишнього с. Ковшилівка, близько 30 м на захід від пам'ятки Ковшилівка 2 на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 3).

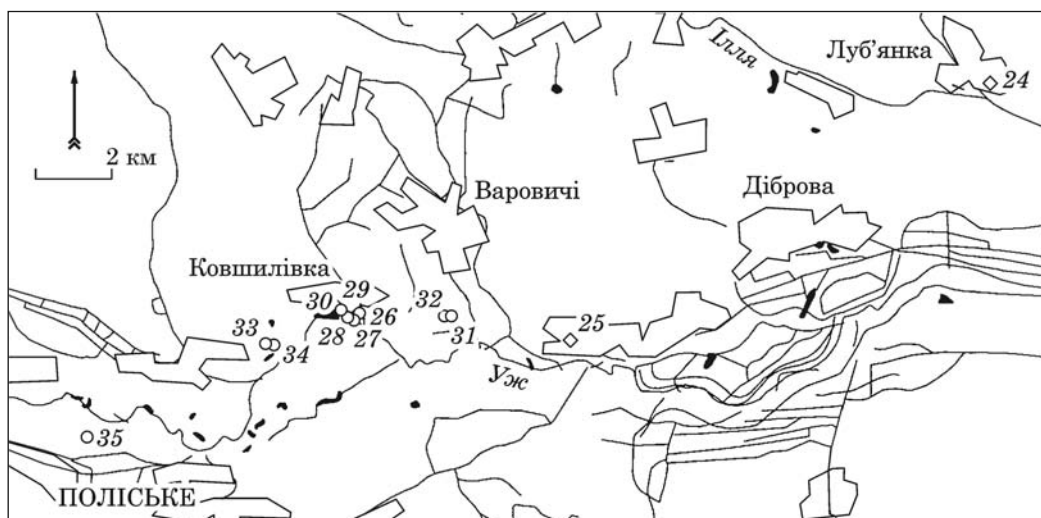

Рис. 3. Карта обстежених пам'яток у басейні р. Уж у західній частині зони відчуження (номер пам'ятки на карті відповідає номеру в тексті)

Висота тераси до 2 м. Відстань до сучасного русла р. Уж близько 25 м (у напрямку на південь). Поверхня пам'ятки супіщана, частково поросла рідким молодим сосновим лісом.

Пляма виходів на поверхню культурних решток, орієнтована вздовж тераси, у напрямку південний захід — північний схід, розмірами близько 60×40 м. Зібрано 2 фрагменти неолітичної кераміки, 37 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 8 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.) та 280 крем'яних виробів.

На південній частині пам'ятки, на краю тераси закладено шурф розміром 2×3 м.

Стратиграфія:

1. Дерновий шар — 5—7 см;
2. Сірий гумусований супісок — 15—25 см;
3. Жовтий пісок — до 20 см (культурний шар);
4. Темно-сірий супісок — 20—25 см;
5. Білий пісок — простежено до 110 см від денної поверхні.

У жовтому піску зафіксовано культурний шар яніславицької (волинської) неолітичної культури (попередньо). Загалом у шурфі було виявлено 69 виробів з кременю, 27 фрагментів неолітичної кераміки, 39 фрагментів кераміки епохи бронзи та 8 фрагментів пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК. Додатково обстежене у 2013 р.

Ковшилівка 4 (29). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, розвинене середньовіччя.

Розташоване на південно-західній околиці колишнього с. Ковшилівка, близько 30 м на південний захід від пам'ятки Ковшилівка 3, близько 140—150 м від колишніх колгоспних ферм на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж (рис. 3).

Висота тераси до 2,5 м. Відстань до сучасного русла р. Уж близько 25 м (у напрямку на південь). Поверхня пам'ятки супіщана, частково задернована.

Пляма виходів на поверхню культурних решток орієнтована вздовж тераси у напрямку південний захід — північний схід, розмірами близько 100×50 м. Знайдено 4 кременя мезо-неолітичного часу.

На площі пам'ятки закладено 2 шурфи, розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збережено культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Ковшилівка 5 (30). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване на південно-західній околиці колишнього с. Ковшилівка, близько 30 м на захід від західної частини колишніх колгоспних ферм на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси протоки лівого берега р. Уж (рис. 3).

Висота тераси до 2,5 м. Відстань до сучасного русла р. Уж близько 25 м (у напрямку на пів-

день). Поверхня пам'ятки супіщана, частково задернована.

Пляма виходів на поверхню культурних решток орієнтована у напрямку захід — схід розмірами близько 110×60 м. Знайдено 3 фрагменти неолітичної кераміки, 5 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 7 — пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.) та 33 крем'яних виробів.

На площі пам'ятки закладено 1 шурф розміром 1×1 м. Шурфуванням ділянок збережено культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Ковшилівка 6 (31). Поселення: епоха бронзи.

Розташоване за 3 км на схід від с. Ковшилівка, 60 м на захід від штучного ставка прямокутної форми, 80 м на північ від сучасної течії р. Уж (рис. 3).

Знаходиться на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Поселення частково зруйноване сучасними перекопами.

Площа розповсюдження матеріалу 40×50 м. Знайдено 41 фрагмент кераміки епохи бронзи та 5 крем'яних виробів.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Ковшилівка 7 (32). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік, Київська Русь, розвинене середньовіччя.

Розташоване за 50 м на захід від поселення Ковшилівка 6 (рис. 3).

Знаходиться на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж, близько 110—120 м від сучасної течії. Місцями слабо задерноване, у північно-західній частині зруйноване великою сучасною ямою, що заповнена будівельним та господарчим сміттям.

Площа розповсюдження матеріалу 40×100 м. Знайдено 12 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 10 фрагментів давньоруської кераміки (XII ст.), один фрагмент кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.) та 18 крем'яних виробів.

Закладено 2 шурфи розміром 1×1 м, культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Грезля (нежил.)

Грезля 1 (33). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташовану за 850 м на захід від с. Рудня Грезлянська та за 500 м на південь від оз. Казимирово на розвіяній дюні другої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Відстань до сучасної течії р. Уж 350—370 м (рис. 3).

Площа розповсюдження підйомного матеріалу близько 100×50 м у напрямку північний схід — південний захід.

Знайдено 23 фрагменти кераміки доби бронзи, 12 фрагментів кераміки киеворуського часу, 10 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.) та 40 крем'яних виробів.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Грезля 2 (34). Поселення: мезоліт — неоліт.

Розташоване близько 100 м на схід — південний схід від поселення Грезля 1. Знаходиться у заплаві та на частково розвіяній дюні першої надзаплавної тераси лівого берега р. Уж. Поверхня пам'ятки поросла молодим сосновим лісом (рис. 3).

Площа розповсюдження підйомного матеріалу близько 130×80 м у напрямку північний схід — південний захід. Знайдено 25 крем'яних виробів.

Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

сmt. Поліське (нежил.)

Поліське (35). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване на східній околиці колишнього сmt. Поліське близько 370 м на північ від кільцевої дороги Овруч — Іванків на краю лісу, що на першій та другій терасах правого берега заплави р. Уж (рис. 3).

Знаходиться на мису першої надзаплавної тераси правого берега заплави р. Уж. Поверхня задернована.

На площі 50×80 м зібрано 26 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 17 фрагментів давньоруської кераміки (XI—XIII ст.).

Закладено 3 шурфи, культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Іловниця (нежил.)

Іловниця 1 (36). Місцезнаходження: мезоліт — неоліт.

При в'їзді у село за 70 м справа від дороги на Розсоху, на розвіяній дюні (рис. 3) виявлено 3 крем'яні вироби мезо-неолітичного часу.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Іловниця 2 (37). Місцезнаходження: розвинене середньовіччя.

На північ від села між крайніми хатами та залишками піонерського табору на розвіяних дюнах (рис. 3) зібрано 2 фрагменти кераміки XV—XVI—XVII—XVIII ст.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Рудня Вересня (нежил.)

Рудня Вересня 1 (38). Багатошарове поселення: епоха бронзи, розвинене середньовіччя.

Розташоване у центральній частині колишнього с. Рудня Вересня на південь від шосе, за будинком колишнього магазину (рис. 2).

Займає розвіяну дюну правого берега р. Вересня. Площа пам'ятки частково задернована. Площа розповсюдження підйомного матеріалу 80×30 м по вісі південь — північ.

Знайдено 18 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, 13 фрагментів кераміки XIV—XV ст.? та 12 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Закладено 2 шурфи, культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Рудня Вересня 2 (39). Місцезнаходження: епоха бронзи — ранній залізний вік, розвинене середньовіччя.

Розташоване на північно-західній околиці колишнього с. Рудня Вересня на правому березі р. Вересня (рис. 2).

Знаходиться на колишніх городах садиби на задернованому мису другої надзаплавної тераси.

Площа розповсюдження підйомного матеріалу 80×50 м по осі південь — північ.

Знайдено 2 фрагменти кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, одне керамічне прясло епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку та 8 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Закладено шурф 1×1 м. Культурного шару не виявлено. Потребує додаткового обстеження.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Андріївка (нежил.)

Андріївка (40). Багатошарове поселення: епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване у західній частині колишнього с. Андріївка на правому березі безіменної притоки р. Вересня близько 50 м від дороги на КПП «Дитятки» (рис. 2).

Знаходиться на колишніх городах садиби, площа пам'ятки задернована.

Закладено два шурфи розміром 1×1 м. У шурфах знайдено 3 фрагменти кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку, залізний шлак та крем'яний відщеп. Зафіксовано культурний шар.

Площа пам'ятки нез'ясована. Потребує додаткового дослідження.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Ямпіль (нежил.)

Ямпіль 1 (41). Місцезнаходження: епоха бронзи — ранній залізний вік.

На задернованій першій терасі правого берега р. Уж за 320 м на північ від перехрестя с. Ямпіль — шосе м. Чорнобиль — с. Опачичі, близько 200 м від колишніх садиб села (рис. 2) знайдено 2 фрагменти кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку.

Закладено два шурфи 1×1 м, культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене у 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Ямпіль 2 (42). Місцезнаходження: епоха бронзи — ранній залізний вік.

Розташоване близько 500 м на північний захід від місцезнаходження Ямпіль 1 (рис. 2).

Знаходиться на першій терасі правого берега р. Уж близько 350 м від сучасної течії. Поверхня задернована, раніше розорювалась.

На площі 30×30 м знайдено 7 фрагментів кераміки епохи пізньої бронзи — раннього залізного віку та уламків кам'яної зернотерки.

Закладено шурф розміром 1×1 м, культурного шару не виявлено.

Вперше виявлене в 2012 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Плютовище (нежил.)

Плютовище 2 (43). Двошарове поселення: неоліт, епоха бронзи.

Розташоване на розвіяній дюні першої надзаплавної тераси правого берега протоки р. Прип'ять близько 500 м на південний захід від стоянки Плютовище 1 (рис. 2).

Площа розповсюдження матеріалу 80×60 м у напрямку схід — захід. Знайдено 2 фрагменти неолітичної кераміки, 5 фрагментів кераміки доби бронзи та 18 крем'яних виробів.

Закладено три шурфи. У шурфі № 3 виявлено культурний шар неолітичного часу, в якому знайдено фрагмент керамічної стінки.

Стратиграфія:

1. Дерновий шар — 5—7 см;
2. Сіро-коричневий супісок — до 20 см;
3. Темно-сірий щільний супісок з лінзю білого піску — до 25 см (об'єкт, можливо, сучасний);

4. Коричневий (до бурого) пісок — до 10 см (культурний шар);

5. Білий пісок — від 60 см.

Потребує додаткового дослідження. Вперше виявлене у 2011 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

РЕЗУЛЬТАТИ АРХЕОЛОГІЧНИХ РОЗВІДОК У БАСЕЙНІ р. ТЕТЕРІВ ІВАНКІВСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Обстеженням були охоплені села Дитятки, Оране, Фрузинівка, Зорин, Лапутьки, Макарів, Горностайпіль, Губин, Медвин, Страхолісся, відселене селище Зелений Мис, що розташовані на лівому березі р. Тетерів. Під час розвідок було виявлено та зафіксовано 12 різночасових пам'яток археології.

с. Зорин (Дитятківська с/р)

Зорин 1 (44). Двошарове поселення: епоха бронзи, розвинуте середньовіччя.

Розташоване на краю першої надзаплавної тераси лівого берега р. Тетерів близько 250 м на південь від села (рис. 4).

Знаходиться на орендованому полі Дитятківської сільради.

Площа розповсюдження матеріалу близько 100×60 м. Знайдено 11 фрагментів кераміки епохи бронзи та 17 — пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Зорин 2 (45). Двошарове поселення: епоха бронзи, розвинуте середньовіччя.

Рис. 4. Карта обстежених пам'яток у басейні р. Тетерів (номер пам'ятки на карті відповідає номеру в тексті)

Розташоване у заплаві лівого берега р. Тетерів за 200 м на південь від села, 70 м на північний схід від поселення Зорин 1 (рис. 4).

Поверхня супіщана, площа поселення розвіяна, частково задернована. Пляма розповсюдження матеріалу близько 200×80 м по осі північний схід — південний захід.

Знайдено 40 фрагментів кераміки епохи бронзи та 13 — пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.).

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Горностайпіль (цент сільради)

Горностайпіль 1 (46). Місцезнаходження: енеоліт — епоха бронзи.

Розташоване за 400 м на схід від села, близько 180 м на південь від шосе до с. Страхолісся (рис. 4).

Знаходиться на краю першої надзаплавної тераси лівого берега р. Тетерів на сільських горах.

На площі 80×60 м знайдено 5 фрагментів кераміки епохи бронзи та 2 кремені енеолітичного часу.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Горностайпіль 2 (47). Двошарове поселення: Київська Русь, розвинене середньовіччя.

Розташоване на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Тетерів 180 м на південний захід від господарчого комплексу, близько 500 м на схід від місцезнаходження Горностайпіль 1. Західна частина поселення зруйнована сучасними господарчими ямами (рис. 4).

Селище доби Київської Русі (XII—XIII ст.) площею 200×150 м.

Знайдено 2 фрагменти кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.) та 11 — давньоруського часу.

Потребує додаткового дослідження.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Горностайпіль 2А (48). Поселення: Київська Русь.

Розташоване на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Тетерів 180 м на захід від поселення Горностайпіль 2 за сучасними господарчими ямами (рис. 4).

Селище доби Київської Русі (XII—XIII ст.) площею 100×150 м. Можливо, продовження Горностайпіль 2.

Знайдено 17 фрагментів давньоруської кераміки (XII—XIII ст.).

Потребує додаткового дослідження.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Горностайпіль 3 (49). Місцезнаходження: епоха бронзи.

Розташоване за 250 м на схід від господарчого комплексу с. Горностайпіль, близько 200 м на південь від шосе с. Горностайпіль — с. Страхолісся (рис. 4).

Знаходиться на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Тетерів на розораному полі площею близько 50×50 м.

Знайдено 5 фрагментів кераміки тшинецької культури епохи бронзи та 1 пісковик зі слідами обробки.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Горностайпіль 4 (50). Поселення: епоха бронзи. Розташоване близько 80 м на схід від місцезнаходження Горностайпіль 3 (рис. 4).

Знаходиться на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Тетерів на розораному полі площею близько 160×70 м.

Знайдено 11 фрагментів кераміки тшинецької культури епохи бронзи.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Губин (Горностайпільська с/р)

Губин (51). Місцезнаходження: розвинене середньовіччя.

150 м на схід від села на розвіяній дюні площею 150×100 м (рис. 4) зібрано 11 фрагментів пізньосередньовічної кераміки (XVII—XVIII ст.).

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Медвин (Страхолісська с/р)

Медвин 1 (52). Поселення, Київська Русь.

Розташоване за 2 км на південний схід від села, 70 м на південь від шосе с. Горностайпіль — с. Страхолісся на краю першої надзаплавної тераси лівого берега р. Тетерів (рис. 4).

Знаходиться на орендованому полі Страхолісської сільради.

Селище доби Київської Русі (XII—XIII ст.) площею 350×150 м. Знайдено 27 фрагментів давньоруської кераміки (XII—XIII ст.) та одна криця.

Було закладено 3 шурфи 1×1 м, матеріалу не знайдено.

На межі тераси та заплави знаходиться підвищення висотою до 5 м та діаметром до 80 м, що нагадує городище. Потребує додаткового дослідження.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Медвин 1А (53). Місцезнаходження: Київська Русь.

70 м на захід від поселення Медвин 1 (рис. 4) на площі 30×40 м знайдено 5 фрагментів давньоруської кераміки (XII—XIII ст.) та уламок овруцького пірофіліту. Можливо, це периферійна частина селища Медвин 1.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

с. Страхолісся (центр с/р)

Страхолісся 1 (54). Багатшарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи, розвинене середньовіччя.

Розташоване на першій терасі лівого берега р. Тетерів близько 600 м на захід від села. Пам'ятка частково зруйнована намівом піску та несанкціонованими земельними роботами (рис. 4).

Площа розповсюдження матеріалу близько 120×50 м. Знайдено 8 фрагментів кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.), 11 — епохи бронзи та 10 виробів з кременю.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

Страхолісся 2 (55). Багатошарове поселення: мезоліт — неоліт, епоха бронзи, розвинене середньовіччя.

Розташоване на першій та другій надзаплавних терасах лівого берега р. Тетерів за 1 км на захід від села. Поверхня супіщана, частково задернована (рис. 4).

Площа розповсюдження матеріалу близько 120×50 м. Знайдено 21 фрагмент кераміки пізнього середньовіччя (XVII—XVIII ст.), 59 фрагментів кераміки епохи бронзи, 99 крем'яних виробів мезо-неолітичного вигляду.

Вперше виявлене у 2010 р. розвідкою ДНЦЗКСТК.

З метою уточнення культурної інтерпретації було повторно обстежене у 2011 р. Закладено три шурфи розміром 1×1 м. У шурфі № 2 виявлено об'єкт попередньо епохи бронзи. Було вирішено шурф законсервувати.

Пам'ятка потребує додаткового дослідження.

ВИСНОВКИ

Польові експедиційні роботи проводилися пізньою весною (впродовж квітня—травня). Проте досвід попередніх досліджень показує, що археологічні розвідки найкраще проводити ранньою весною або пізньою осінню, коли періоди вегетації рослинності не перешкоджають проведенню повноцінних археологічних розвідок.

Роботи звітних польових сезонів експедицій традиційно проводилися за принципом маршрутних та локальних розвідок прирічкових територій. Зони обстежень обиралися попередньо у відповідності з результатами прогнозного моделювання археологічних ситуацій, наявністю

необхідних картоматеріалів та оцінкою ступеню дослідженості та доступності (з урахуванням місцевих особливостей) обраних мікрорегіонів.

Для пошуку, локалізації та детальної просторової фіксації нових пам'яток археології використовувалися космо- та аерознімки відповідного регіону.

При визначенні конфігурації та площі розповсюдження культурного шару виявлених пам'яток використовувалося різноманітне маркування виходів культурних решток на поверхню. Для точної локалізації знайдених пам'яток, фіксації контурів поширення культурного шару, маркування місцезнаходжень шурфів та місць знахідок артефактів — індикаторів застосовувався GPS-приймач (треки й точки з геоприв'язкою).

Під час обстежень фіксувався стан збереження пам'яток, форма їхнього сучасного використання. Також під час досліджень утворювалися детальні мікротопонімичні та мікрогідронімичні картосхеми обстежених територій.

Польові окомірні плани корелювалися з картоосновами різних масштабів і даними космознімків за допомогою ГІС-засобів.

Основними труднощами при проведенні робіт стала відсутність необхідних картоматеріалів, відселення населення, а відповідно — повна відсутність господарської діяльності та зацікавленості досліджуваної території. При цьому, слід зауважити, появу останнім часом численних мисливських будинків, а іноді й мисливських «фортець», огорожених трьохметровими парканами. Таким чином, дуже складним

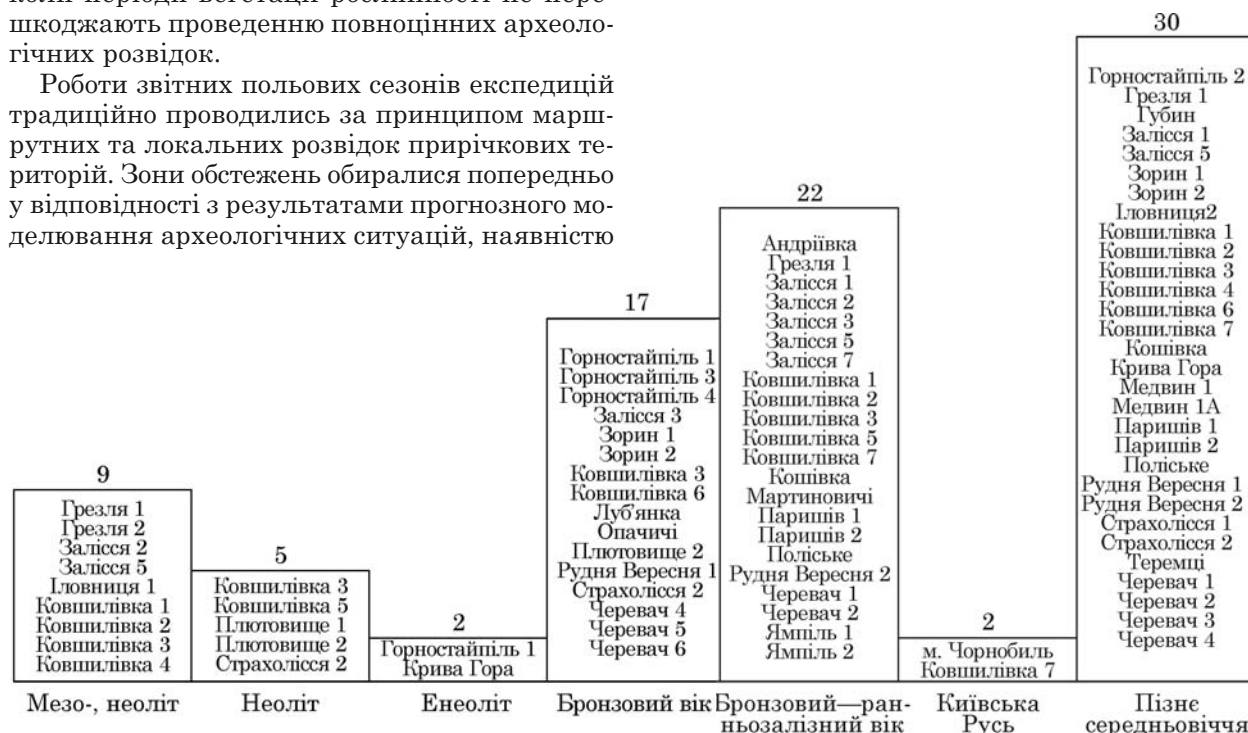

Рис. 5. Динаміка заселення дослідженої території за результатами розвідок, що були проведені у 2010—2012 рр.

виявився пошук раніше відомих пам'яток. Додатковим чинником, що ускладнював пошук таких пам'яток, є просторові прив'язки до вже неіснуючих об'єктів або відсутність планів та креслень.

Всього експедицією в ході цільових, маршрутних та локальних суцільних розвідок було обстежено 32 виселених села та смт. Поліське в зоні відчуження, а також 11 сіл у Іванківському районі Київської області та їхні околиці. За цей час було відкрито 41 пам'ятку археології (в тому числі три кургани) та перевірено стан 14 раніше відомих пам'яток з метою уточнення інформації та моніторингу їхнього стану збереження (рис. 5). У процесі робіт закладено 79 шурфів, проведено фотофіксацію виявлених пам'яток, всі пам'ятки нанесені на карту та зафіксовані за допомогою GPS-навігатора. Виявлено та зібрано близько 2000 артефактів.

Таким чином, проведені археологічні розвідки у постраждалих від чорнобильської катастрофи районах Українського Полісся, суттєво збільшили кількість пам'яток, розширили матеріальну базу та водночас поставили ряд актуальних питань.

Основними завданнями та напрямками подальших досліджень є:

— виявлення фінальнопалеолітичних стоянок, що в значній кількості зафіксовані у сусідньому Народицькому районі та західніше, з встановленням їхньої культурної приналежності;

— стаціонарні дослідження найбільш перспективних серед виявлених мезо-неолітичних пам'яток, що є важливими для розуміння генези місцевого мезолітичного населення, та процесів неолітизації в цілому;

— виявлення та дослідження енеолітичних поселень, що представлені як поодинокі місцезнаходження і вивчення яких досі знаходяться на рівні первинного накопичення матеріальної бази;

— пошуки поселень пізньоримського часу, на можливу присутність яких вказують окремі джерела, зокрема скарб римських монет, виявлений у Чорнобилі 1879 р., та згадка М. К. Якимовича про виявлення кераміки інтерпретованої дослідником як «поля погребальних урн» дорогою із с. Гапоновичі в с. Черевач;

— виявлення та культурна інтерпретація поселень ранньослов'янського часу;

— продовження досліджень городища доби Київської Русі в м. Чорнобиль, зокрема пошуки залишків оборонних укріплень, встановлення меж городища (що виходять за рамки окресленого мису), пошуку подолу, пошук сільської округи городища;

— окремим дослідженням має бути детальне вивчення джерельної бази, що має сприяти локалізації виявлених раніше пам'яток археології.

Археологічні матеріали знаходяться на тимчасовому зберіганні у музейно-архівних фондах ДНЦЗКСТК.

Брайчевський М. Ю. Римська монета на території України. — К.: Вид-во АН УРСР, 1959. — 244 с.

Вельмин С. П. Экскурсия по Днепру и Припяти для осмотра памятников старины в м. Чернобыль, организованная Киевским Обществом Охраны Памятников Старины и Искусства совместно с Киевским Отделом Императорского Русского Военно-Исторического Общества. — К., 1914. — 8 с.

Зализняк Л. Л. Мезолит Юго-Восточного Полесья. — К.: Наукова думка, 1984. — 120 с.

Зоценко І. В., Колибенко В. О. Керамічний комплекс давньоруського городища Чорнобиль (за матеріалами розкопок 2008 року) // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. — Чернігів, 2009. — С. 61—63.

Корзухина Г. Ф. Русские клады IX—XIII вв. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1954. — 226 с.

Кропоткин В. В. Клады римских монет на территории СССР. — М.: Изд-во АН СССР, 1961. — 114 с.

Кучера М. П. Городища милоградської культури в Київському Поліссі // Археологія. — К., 1976а. — № 20. — С. 88—94.

Кучера М. П. Давньоруські городища на Правобережжі Київщини // Дослідження з слов'янорусської археології. — К., 1976б.

Манько В. О., Сапожников І. В. Неолітичний господарчо-побутовий комплекс Плютовище I у Чорнобильському Поліссі // Кам'яна доба України. — 2007. — Вип. 10. — С. 235—242.

Манько В. О. Дослідження городища Чорнобиль // АДУ. — 2006—2007 рр. — К.: Академперіодика, 2009. — С. 263—265.

НА ІА НАН України, ф. 1960/1а, спр. 3537. *Артёмченко І. І.* Отчёт Припятско-Днепровского отряда Киевской экспедиции о разведке в зоне затопления Киевской ГЭС в 1960 году.

НА ІА НАН України, ф. 12, спр. 41. *Козубовський Ф. А.* Археологічна розвідка наддніпрянських дюн від Вишгорода до Чорнобиля.

НА ІА НАН України, 2003/171. *Манько В. О., Зализняк Л. Л., Смірнов А. П., Сапожников І. В.* Звіт про археологічні розвідки на території Чорнобильської зони у 2003 р.

Переверзев С. В. Дослідження городища Чорнобиль. Проблеми та перспективи середньовічної археології в зоні відчуження // Археологія і давня історія України. — Вип. 1. Проблеми давньоруської та середньовічної археології. — К., 2010. — С. 328—334.

Переверзев С. В. Проблеми та перспективи археологічних досліджень у зоні відчуження // Праці Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень. — Вінниця, 2011. — Вип. 6. — С. 475—482.

Сташкевич К. Ф. Клады, рассмотренные в мюнц-кабинете Киевского университета с 1838 по 1866 гг. — К., 1867. — 107 с.

Телегін Д. Я. Основні результати робіт Київської експедиції 1962—1964 рр. // Археологія. — 1965. — Т. XIX. — С. 86—98.

Ханенко Б. Н., Ханенко В. І. Древности Приднепровья. Эпоха славянская (VI—XIII вв.) // К., 1902. — 78 с.

Якимович М. К. Дюнные стоянки неолитической эпохи в Радомысльском уезде Киевской губернии // Археологическая летопись Южной России. — 1903. — № 3—4. — С. 161—172.

С. В. Переверзев, А. А. Сорокун,
И. Н. Хоптинец

**РЕЗУЛЬТАТЫ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ В ЗОНЕ
ОТЧУЖДЕНИЯ И НА СЕВЕРЕ
ИВАНКОВСКОГО РАЙОНА
КИЕВСКОЙ ОБЛАСТИ**

В статье освещены результаты археологических исследований в зоне отчуждения и на севере Иванковского района Киевской области. Были исследованы 32 отселенных села и пгт. Полесское, находящиеся в зоне отчуждения, а также 11 сел в Иванковском районе Киевской области и их окрестности. Был открыт 41 памятник археологии (в т.ч. три кургана) и проверено состояние 14 ранее известных памятников с целью уточнения информации и мониторинга состояния их сохранности. Было заложено 79 шурфов; место расположения обнаруженных памятников было нанесено на карту с помощью GPS-навигатора, проведена их фотофиксация. Было собрано более 2000 находок.

Ключевые слова: археологические исследования, зона отчуждения, культурный слой, поселение, шурф.

S. V. Pereverzev, A. A. Sorokun, I. M. Hoptinets

**ARCHAEOLOGICAL SURVEY
RESULTS IN THE EXCLUSION ZONE
AND THE NORTH OF IVANKIV
DISTRICT (KYIVAN REGION)**

Chernobyl region has been of great archaeological interest during more than century and a half already. Chernobyl town itself and most of settlements in its vicinity have convenient geographical location, being situated in three major river arteries merger. Mentioned factors caused the significant saturation of the territory with archaeological sites starting from the most ancient times till the late middle ages.

In 2009 the State Research Center for Cultural Heritage Protection from Man-Made Disasters launched the program of complex archaeological research in the Exclusion Zone and the nearest contaminated areas. The program was rated for 2010—2012 years. Researchers believed to find new archaeological sites, check out and confirm the earlier discoveries.

As a result of the target, route and local solid surveys the expedition examined 32 evicted villages and Polis'ke settlement in the Exclusion Zone, as well as 11 villages with their environs in Ivankiv district (Kyivan region). During that time 41 archaeological sites (including three mounds) were found and the conditions of 14 already known sites were explored to specify information and monitor their conservation state. In the working process 79 exploring shafts were laid and photo-fixation of the sites found was done. All of them have been plotted on the map and fixed with the help of GPS-navigator. About 2000 artifacts were found and collected at the place.

Keywords: archaeological research, Exclusion Zone, cultural layer, exploring shaft, settlement.

Одержано 2.07.2016